

پژوهش نامه حقوق اسلامی، سال دوازدهم، شماره دوم - پاییز و زمستان ۱۳۹۰، پیاپی ۳۴ صص ۱۰۱-۱۳۳

وجوه تمایز زنا و تجاوز به عنف با تأکید بر شیوه اثبات

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۴/۱۷

عبدالعلی توجهی *

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۶/۲۸

محمدهادی توکل پور **

چکیده
یکی از مسائل مطرح در شیوه اثبات زنا، نادیده گرفتن حقوق بزهدیده در جرم تجاوز جنسی است؛ چرا که شارع به دلیل مصالحی که در زندگی بشر وجود دارد، اثبات جرم زنا را بسیار سخت کرده است. بر این اساس، این شائبه وجود دارد که حقوق شخصی که به عنف مورد تجاوز جنسی قرار گرفته است، تضییع شود. هر چند اسلام با هدف بزه‌پوشی تمایل به عدم اثبات جرم زنا دارد ولی هرگاه در این جرم، بزهدیده مستقیم وجود داشته باشد، به عبارتی جنبه خصوصی جرم غلبه داشته باشد، مصلحت بزرگ‌تر ایجاب می‌کند که این سخت‌گیری در اثبات تعدیل گردد.

با دقت در روایات وارده در خصوص زنا و تجاوز به عنف، این نتیجه حاصل می‌شود که این دو از لحاظ مفهوم از یکدیگر متمایزند. این افتراق در مفهوم و همچنین تفاوت در نوع واکنش کیفری اسلام نسبت به هر یک از آنان، نشان می‌دهد که شیوه اثبات آنان نیز به تبع متفاوت خواهد بود. بدین ترتیب ادله اثبات و شیوه رسیدگی به زنا که در آن دقت و سخت‌گیری خاصی مشاهده می‌شود، منحصر به خود زنا بوده و در تجاوز به عنف باید به ادله عمومی اثبات دعوی و همچنین شیوه معمول رسیدگی رجوع کرد.

واژگان کلیدی
زنا، تجاوز به عنف، جرائم حق‌اللهمی و حق‌الناسی، جرائم بدون بزهدیده، تحصیل دلیل، ادله اثبات.

tavajohy@gmail.com

mh.tavakolpour@gmail.com

* استادیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه شاهد

** دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه قم

در این پژوهش تلاش می‌شود، ابتدا تفاوت ماهوی زنا و تجاوز به عطف در فقه و حقوق ایران و همچنین حقوق سایر کشورها و نیز واکنش کیفری اسلام با ملاحظه جرائم حق‌اللهی و حق‌انسانی مورد بررسی قرار گیرند و سپس تفاوت شیوه اثبات زنا و تجاوز به عطف که می‌تواند نشأت گرفته از این تمایزات باشد، از ابعاد گوناگون مورد ارزیابی قرار گیرد.

۱. تفاوت‌های ماهوی زنا و تجاوز به عطف
 زنا مقاربت نامشروع و بدون عقد شرعی مرد با زن است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص ۳۷۴) این عمل، یکی از جرائم حدی است که مجازات آن در شریع تعیین و مقرر شده است. ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی، بر اساس تعریف فقها از زنا (حلی، ۱۴۰۸، آقا، ج ۴، ص ۱۳۱؛ موسوی الخمی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۱۴۵)، به تعریف آن می‌پردازد: زنا عبارت است از اجماع مرد با زنی^۱ که بر او ذنا^۲ حرام است گرچه در دیر باشد، در غیر موارد وطی به شبهه.

چنانچه از تعریف فوق بر می‌آید، زنا وقتی محقق می‌شود که دخول صورت بگیرد و صرف معاشرت سبب تحقق زنا نمی‌شود. بدین جهت مجازات تعیین‌شده برای زنا، بر عنوان آن حمل می‌شود و بنابراین باید مفهوم آن با دقت کامل مورد بررسی قرار گیرد. مجازات‌هایی که برای حد زنا مشخص شده‌اند، عباراتند از جلد(تازیانه)، رجم(سنگسار)، تراشیدن سر، تبعید و قتل که در برخی موارد، این مجازات‌ها با یکدیگر جمع می‌گردند. مجازات زنا در این موارد قتل است؛ زنی با محارم نسبی، زنا با زن پدر، زنی غیر مسلمان با زن مسلمان که موجب قتل زانی است و تجاوز به عطف و اگرچه موجب قتل متجاوز خواهد بود.^۱

چنانچه از کلام اکثر فقها مشاهده می‌شود، همین زنی بامراء مکرها لها، (نجلی، بی‌تا، ج ۱، ص ۳۱۵؛ عاملی، ۱۴۱۰، ج ۹، ص ۱۶۷؛ موسوی خمینی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۱۴۳). تجاوز به عطف در قالب واژه زنا بیان شده است، بدین ترتیب که زنی به عطف را موجب قتل زانی^۲ اکراه کننده می‌دانند. البته در کلام برخی از فقها چون شیخ مفید در المقننه، تجاوز به عطف با واژه فحش آمده است، همین فحش امرأه علی نكسها، و این در حالی است که ایشان در بابه مواردی که حد آن قتل است به واژه زنا اشاره

در هر جامعه نسبت به ارزش‌های مورد قبول آن جامعه و صیانت از آن، حساسیت‌هایی وجود دارد که در صورت نقض، نظام حاکم بر جامعه به نوعی به مقابله با آن بر می‌خیزد. در جامعه اسلامی که روش زندگی افراد توسط دین اسلام مشخص شده است، برای سعادت افراد، برنامه‌هایی ارائه شده و ارزش‌هایی نیز معین شده‌اند که اگر کسی خلاف این ارزش‌ها حرکت کند، مجازات می‌شود.

یکی از ارزش‌های مورد تأیید اسلام که از دیرباز برای همه جوامع مهم بوده است، حفظ عفت و پاکدامنی افراد است؛ ارزشی که سبب دوام جوامع بشری و بقای نسل انسان می‌گردد. از این‌رو اسلام با رفتارهای مغایر با این ارزش به مقابله برخاسته است. شیوه برخورد اسلام با این رفتارها نشان می‌دهد که هرچند از یک‌سو به دلیل سنگینی جرم ارتکابی، مجازات‌های سنگین برای آن در نظر گرفته است ولی، با توجه به این‌که سیاست اسلام در برخی از جرائم حق‌اللهی بر ستر و پوشش گناهان می‌باشد، اثبات آن را بسیار سخت کرده است. در حقیقت اسلام از طریق آموزه‌های خود، خواهان از بین بردن این جرائم از طریق توبه و انابه قلبی است که اثری ماندگارتر از مجازات بر افراد دارد.

با صیانت به اختلافی که در حجیت علم قاضی وجود دارد و نیز با توجه به سخت‌بودن امکان اثبات زنا بر اساس شرایط آن، ممکن است این اشکال وارد شود که اگر زنی به عطف، مورد تجاوز جنسی قرار گیرد، با توجه به شرایط سخت مربوط به اثبات، حق او پایمال خواهد شدو افراد خطرناک جامعه فرصت می‌یابند تا با خطری آسوده از اثبات قضایی جرمشان، به انجام این جنایت بپردازند. به نظر می‌رسد، ادله ناظر به سخت‌گیری در اثبات زنا، از تجاوز به عطف انصراف دارد. با بررسی روایات وارده در خصوص زنا و تجاوز به عطف می‌توان تفاوت آن‌دو را در مفهوم مشاهده کرد که این تفاوت مفهومی، تفاوت در شیوه اثبات را نیز به دنبال خواهد داشت. همچنین تفاوت واکنش کیفری اسلام نسبت به جرائم حق‌اللهی و حق‌انسانی نیز می‌تواند مؤید تفاوت زنا و تجاوز به عطف در شیوه اثبات باشد.